
Efter Skolemødet. Nogle Opdragelses-Betragtninger

Et stykke journalistik af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Efter Skolemødet. Nogle Opdragelses-Betragtninger

4

Efter Skolemødet. Nogle Opdragelses- Betragtninger

Efter Skolemødet. Nogle Opdragelses-Betragtninger

Efter Skolemødet.

Nogle Opdragelses-Betragtninger.

Jp 23/8 31

Af Sognepræst Kaj Munk.

Københavnerkonciliet er endt. Efter Lurblæsning, Hilsener fra Statsoverhoveder, Foredrag af nulevende og afdøde Ministre og vordende Erkebisper, Diskussioner og Resolutioner er denne Tidsolds Mægtige vendt tilbage, hver til sit Sted. Man bliver helt middelalderlig grebet, ja, helt gammeltestamentlig i Udtryk, naar man staar Ansigt til Ansigt med blot Referaterne af en saadan Udfoldelse. Ak, Per Degn, Per Degn, hvorfor døde du, inden du fikst at skue, hvad du med Tiden skulde drive det til? For dette er jo da virkelig noget. Er der Skumlere, onde Folk med nedslagne Aasyner, der spørger om, hvad der saa kom ud af det? Snille, käre I! (Undskyld, man bliver ogsaa helt mellemnordisk!) Snille, käre I! Sligt arrangerer man virkelig ikke, for at der skal komme noget ud af det. Forøvrigt naaede man til Resultater af Betydning. F. Eks. bestemtes det, at næste Synode skal holdes i Stockholm i 1934.

Endelig var der ogsaa en lille meget dygtig Doktor og nidkær Borgmester, hvis særlige Kendemærke er, at han straalere som en Sol i Dyrekredsen, naar han vejrer Udsigt til at holde en Tale; han tiltordnede de forsamlede Lærere et: "Sig det ærligt, hvad I vil? Er det Meningen, at vi lige saa langsomt skal glide ud i den rene Bolshevisme?" Jeg ved ikke, hvad det gav i Forsamlingen, men i mig gav det et Gib. Jeg saa for mig i Aanden en hel Række af disse stille, værdige Mænd, der plejer at staa i deres Diplomat ved Siden af Præsten og sige Amen, naar han døber et Barn, og jeg har altid haft en halvbevidst Følelse af, at her var Bolshevismen langt borte. Efter at have sundet mig bliver jeg ogsaa foreløbig staaende ved, at glider de virkelig, er det dog utvivlsomt saa langsomt, at der ingen Grund er til at klapre med Tænderne i denne Konges Tid. Og hvad nu det første gribende Tilraab angaar: Sig det ærligt, hvad det er, I vil!, saa er hertil spagfærdigt at indvende, at hvad anbelanger Skolesager, er intet mere ligegyldigt end netop, hvad Lærerne vil.

Vi, der er Tyende i Samfundets store Gaard, har værsgod at bestille, hvad Husbond sætter os til. Vil vi ikke, eller kan vi det ikke, staar der kun tilbage for os at skifte Plads. Maa Religionen ud af Skolerne? Kan Skoletiden forlænges? Bør Eksamen afskaffes? Skal det gejstlige Tilsyn ophæves? Alt dette er det Samfundets Sag at træffe Bestemmelse om, saa længe Skolen er Samfundets Skole. Der vil være Rimelighed i at spørge enkelte Lærere om deres Syn paa Forholdene, dels for at vise dem den Høflighed, og dels og især fordi de vil kunne antages at sidde inde med nogen Sagkundskab. Men at holde Afstemning over hele Lærerlinien er ud i det svimlende lyseblaa; det er bare at fatamorgere for de Damer og Herrer, at det er i deres Hænder, Afgørelser ligger. End ikke Niels Klim, der dog paa sin underjordiske Rejse var ude for noget af hvert, kan have oplevet noget saa morsomt som,

at Landets Regering spørger en Stands samlede Medlemmer enkeltvis, om man er tilfreds med sit Tilsyn. Paa den Maade bliver det jo Tilsynet, der skal tilses af dem, som dette samme Tilsyn er sat til at tilse. Hvorfor ikke ogsaa holde Urafstemning mellem Tilsynene om, hvorledes de ser paa den fremtidige Ordning af Forholdet? Dog deres Mening har maaske ingen Betydning. Men saa Skoleeleverne da? Skal de virkelig slet ikke tages paa Raad, naar det gælder Formerne for et nyt Overvaagessystem?

Saa længe der er Tale om Stats- og Kommuneskole, bliver det Stat og Kommune, der skal regere den. Ikke Lærerne, ikke Forældrene, ikke Børnene. Det skal ingenlunde nægtes, at disse tre Parter baade hver for sig og tilsammen er en højst nødvendig Bestanddel af en Skole og ogsaa meget interesseret i samme. Det er ikke Interessen, det skorter paa. Snarere Afstand, Muligheden for at være levende optaget af Spørgsmaalene og dog se dem ovenfra. Selvfølgelig vil Lærer Petersen Søren og Maries Vel. Men mon ikke ogsaa sit eget? Fornærmer jeg Petersen med en saadan Formodning? Og Søren og Maries Far og Mor vil Søren og Maries Vel. Men maaske knap saa fyrigt Petersens. Det er godt, at alle disse indviklede og hinanden krydsende Problemer ikke afgøres af Far og Mor og Petersen og Søren og Marie, men af en, der staar over dem og vil alles Vel. Og lad os nu være optimistisk en tre Kvarter og gaa ud fra, at det er det, Samfundet vil for sine Børn: Det vil deres Vel, alles Vel.

Efter saaledes at have tilkendt Regeringen Retten til at regere (og i en Parentes mindet dem om, at en saadan Ret i sig selv er en Pligt) kunde man opkaste det Spørgsmaal: Hvad Mening kan nu Samfundet skolemæssigt forbinde med alles Vel? Svaret synes mig ikke at falde vanskeligt, naar det gælder Lærerne. Dem skal Samfundet skaffe en omhyggelig Uddannelse og gode Kaar at arbejde under. Dette er formentlig besørget. Der kan være noget at rette hist og her ved Seminarieundervisningen; men i det store og hele tror jeg ikke, den er lagt fejl an. Og Skolebygning og Lærerbolig, Løn og Frihed, Arbejdsro og personlig Frihed i det daglige - alt dette forekommer mig mønsterværdigt indrettet i Danmark, i enkelte Dele snarere for meget end for lidt. Da Kommuneskolen tilmed støder paa næsten ingen Modstand i Folkebevidstheden, og da Læreren de allerfleste Steder baade privat og i Udøvelsen af sit Kald staar sig godt med Befolkningen, saa at en Lærer ofte er en Leder af Dit og af Dat, stundom af selve Landet, har Lærerne ingen Grund til at beklage sig. Bevares, det gør de heller ikke. Tværtimod! Og ofte kan det være en Glæde at iagttage, hvordan Skolearbejdet, der synes uendeligt slidende og sløvende, kan holde sin Mand frisk og munter, saa han med alle Sejl spændt hver Morgen duver ind til de evige Gentagelser og Aar efter Aar er stadig den gamle og dog hver Dag ny.

Men nu Børnene? Hvad kan Samfundet for Børnenes Vels Skyld vente sig af Skolen? Ganske kort og ligetil: at Skolen prøver paa at gøre dem dygtige og dydige.

Den kan arbejde paa at gøre dem dygtige ved at lære dem at bruge den Forstand, de muligvis har, lukke deres Øjne op til at se og deres Øren til at høre, øve deres Fingre i noget af alt det mærkværdige, som Fingre kan bruges til, smidiggøre deres Kroppe ved frisk Røgt og sund Træning og endelig passe paa at holde Evnen til at undres aarvaagen

hos dem. Og ved at bibringe dem solide tørre Kundskaber.

Jeg gentager: det er Skolens Pligt at bibringe Børnene Viden. Undskyld, at jeg bruger saadanne grimme Ord. Jeg ved jo nok, at vore ypperste Skolefolk, Pædagogikkens Foregangsmænd i denne Tidsalder, ikke kan have med saadan noget Griseri at skaffe; de vil udvikle Barnets Selvstændighed; de vil lure sig til, hvor dette særlige Individ har sine særlige Interesser, og saa sætte ind der; de har Afsky for Vand paa Maskine og proppede Medicinflasker og Grammofonplader; de vil bare være Fødselshjælpere, saa det, Barnet selv har i sig, naar frem til bevidst Liv og Vækst.

Disse Synspunkter er for mig, om jeg maa sige det saa honningblidt, jeg kan det, noget gribende romantisk og sentimentalt Sludder. Det er gribende, fordi disse Mennesker virkelig mener det og ofte sætter deres Nervesystem ind paa det; det er romantisk, fordi det opererer med et Begreb om Sjæleliv hos Barnet, som - hvilken Verden det end kan være af - ikke er af denne. Det er sentimentalt, fordi det ikke vil regne med Virkelighedens Ubønhørighed og Tilværelsens strenge Krav til den voksne. Og det er noget Sludder, fordi det er det.

— — —

Hvis det nemlig er en saa ubodelig Forbrydelse mod Barnet at paavirke det, er der næppe anden Udvej end snarest efter Fødslen at sætte det ud i en Urskov og have en Ko dresseret til at stille hver tredie Time og stikke det en Patte i Munden. Et saadant absolut isoleret lille Individ vil staa frit til alle Sider i upaavirket Selvstændighed. Det vil med Tiden selv kunne vælge sit Fædreland, sit Sprog, sin Religion, sin Moral, sit Alt. Og dog! Hvad siger jeg? Fra selve Undfangelses-Øjeblikket og hvert Minut Livet igennem paavirkes Mennesket og er under Paavirkning. Voksede det end op i Naturen som en værre Mowgli, vilde dog Træernes Rødder og Urternes Duft, Fugle og Aber og Sol og piskende Byger fordærve dets Oprindelighed grundigere, end nogen forhærdet Kommunelærer paa sidste Alderstillæg ud af den gamle Skole saa sig i Stand til. "Lær af Naturen!" raabte den store, gale, storartede Franskmand, Ja, netop, Hr. Rousseau, lær af Naturen, lær, lær! Og lær af den, som den er, og ikke, som den kan synes gennem dogmatiske Brillers forvrængende Glas. Aldrig har jeg nærmet mig en Rævegrav med tumlende Rollinger udenfor i Middagssolen og set Moderen lade dem upaavirket tumle videre; nej, de blev kostet ind, hvor meget det saa stred mod, hvad de havde Lyst til, at forsvinde fra den lune, glade Plet ned i det uhumske Hul, just som Spøgen var bedst i Gang. Men det maa jo ogsaa siges til Rævefruens Undskyldning, at hun aldrig af Rousseau havde lært at lære af Naturen.

Det er i højeste Grad heldigt bevidst og direkte at søge at paavirke Barnet. Og man skal paa ingen Maade undse sig for at proppe i det. Der er nemlig ikke i Barnet andet end, hvad der fyldes derind, plus et Modtagerapparat, som enten smider det udefra kommende Indtryk prompte herut igen eller gemmer det ned til bedre Lejlighed eller gør sig det til Nytte med det samme. Gudskelov for midterste Funktion: Evnen til at stuve i Lasten. Det kan være et trættende og irriterende Arbejde, men det er da ikke gyldig Grund til at gaa uden om det; det er sundt tidligt at erfare, at Livet kræver, at man giver sig i Kast med den Slags, og tidligt at vænnes til det. Og det er en Rigdom at have noget i Lasten.

Og maa jeg have Lov til her lige at meddele en Metode at bibringe Viden paa, som maaske en Del Steder er gaaet i Glemme. Det er den at give Eleverne *for* derfra og dertil, høre dem i det og, hvis de ikke kan det, saa give dem en Endefuld. Metoden kan ikke bruges ukritisk; men for dem, der forstaar at anvende den med Skønsomhed, er den probat. Jeg har kendt Religionslærere, der bogstaveligt tævede det ind i Børnenes Hoveder, at Gud er Kærlighed. Jeg bilder mig ind, at dette Skriftsted sidder fast hos dem. Og ser ikke deri nogen Skade. Og at de Børn er blevet mindre religiøse, end de ellers vilde have været - den Limstang faar ingen mig til at rende med. Tæv kan gøre Skade, og Tæv kan gøre godt; det afhænger bl. a. af baade Haandelag og Sindelag.

Punkt to var, hvad jeg med et gammelt Ord kalder dydige - at Skolen ogsaa skulde forsøge at gøre Børnene dydige. Og her maa jeg tilstaa, at jeg har nok saa megen Tro til indirekte som til direkte Metoder. Helt undværes kan Moralprækener næppe. Moses skal man i hvert Fald ikke forpasse Lejlighederne til at omtale. F. Eks.: Du skal ikke tage Herren din Guds Navn forfængelig, dvs.: Ja, husk og bed, Børn, jer Aftenbøn og ellers ogsaa. Eller: Kom Hviledagen i Hu, at du holder den hellig, dvs.: Vi skal altsaa lade Fuglene have deres Reder i Fred. Eller: Du skal ikke ihjelslaa, dvs.: Saa maa vi altsaa af Cyklen og hjælpe Jørgen, naar han er punkteret. Eller: Du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd, dvs.: Ikke sladre, og ikke skyde Skylden paa Sophie, og hellere tage din Lussing som et Mandfolk, Kristian, end sidde der og brygge paa en Løgn. Det har jo Morten Luther klaret saa frækt og smukt og rigtigt ved at lade ethvert "Du skal ikke" tillige betyde et "Du skal".

Vist er det udmærket, om en Lærer har Fantasi nok til at sno nogle skarpe klare aktuelle Grundsætninger ud af det, som skrevet staar. Men bedre er det ligegodt, om Manden ved sit eget Eksempel i sin daglige Færden, foran de smaa rappe, klare, ubestikkelige Øjne, kan give Børnene Smag for - ja, for ridderligt Sind, Selvbeherskelse, Aabenhed, Retsindighed, Fromhed og Alvor og godt Humør - kort sagt være en kristelig, vindende Personlighed. Desværre har vi endnu ikke Seminarier til at uddanne unge Mænd og Kvinder til Personligheder. Men hvad saa? En Skælm giver mere, end han har. Lad saa os andre give alt det, vi har, og bede Gud supplere Resten.

— — —

Det var nu lidt Betragtninger saadan i det almindelige. Lad mig prøve en anden Gang at komme en Smule ind paa de mere øjeblikkelige Krav.